

הצעת פתרון – בחינת הבגרות בהיסטוריה

קיץ 2013 – מועד ב' - שאלון 022116, 221

הצעת הפתרון הבחינה בהיסטוריה נכתבה על-ידי ניר הוניג, דורון קורקוס, נוחי קירצמן ויואב יקר בבתי הספר של קידום.

הפתרונות המופיעים בהצעת פתרון זו מובאים בתמצות בלבד. יש לפרט ולהרחיב כל אחד מהם בהתאם לדרישות הבחינה.

פרק 1

שאלה מספר 1

א. העיקרון הבא לידי ביטוי בקטע המקור הוא "עיקרון המנהיג". המפלגה הנאצית קראה לביטול רצון הפרט (אזרח) בפני המנהיג העליון (הפיהרר). היטלר הוא הפיהרר שנבחר להוביל את גרמניה ולהושיע אותה ממעמקי האסון והחרפה שהוטלו על גרמניה במסגרת חוזה ורסאי. האמונה במנהיג ובדרך שלטונו מחייבת צייתנות מוחלטת של העם כלפי הפיהרר. בידי הפיהרר כל סמכויות המדינה ואין לערער על קביעותיו: "עם אחד רייד אחד מנהיג אחד". בקטע המקור ניתן לראות את דמותו של היטלר בולטת, כאשר העם הגרמני ניצב מאחוריו. המדים שלגופו מביעים את עצמתו מול העם הגרמני ואת עצם עמידתו בראש העם הגרמני ומעל העם הגרמני.

ב. בשנת 1933 עלו הנאצים, מפלגת ימין קיצונית ואנטי דמוקרטית לשלטון, בתמיכה של העם הגרמני. להלן הגורמים לנכונותו של העם הגרמני לתמוך במפלגה זו:

- **אי קיומם של מסורת דמוקרטית ומוסדות דמוקרטיים בגרמניה** – המשטר הדמוקרטי נכפה על העם הגרמני על-ידי הדמוקרטיה השונות וזאת במסגרת תנאי כניעתה של גרמניה במלחמת העולם הראשונה. לכן זוהתה הדמוקרטיה עם ההשפלה שחוזה העם הגרמני מידי המעצמות.
- **חוזה ורסאי המשפיל זוהה עם הדמוקרטיה.**
- **המשבר הכלכלי בגרמניה בשנות ה-30** – בשנת 1929 פרץ המשבר הכלכלי הגדול בארצות-הברית אשר השפיע על הכלכלה העולמית בכלל ועל גרמניה בפרט. ארצות-הברית צמצמה את הסחר עם מדינות אירופה והפסיקה את המענקים והמלוות לגרמניה. כך קרסה כלכלת גרמניה בדמות סגירת הבנקים הגדולים, פשיטת רגל של מפעלים, אחוזי אבטלה גבוהים. המשבר הכלכלי פגע בעיקר במעמד הבינוני שעליו נשענה הרפובליקה. החלה אווירת ייאוש וחוסר אמונה במשטר הדמוקרטי שיציל את המצב. גרמנים רבים החלו לקוות למנהיג חזק אשר יציל את גרמניה מהמצב הכלכלי הנתון. כתוצאה מכך החלה המפלגה הנאצית להתחזק, שכן המצע שלה דן בשיפור מצבה הכלכלי של גרמניה.

- **המשבר הכלכלי והפוליטי בגרמניה בשנות ה-30** – חוסר יכולת של הממשלות הדמוקרטיות לפתור את הקשיים הכלכליים, הפיצול הפוליטי ברפובליקת ויימאר וצמיחתן של מפלגות קיצוניות (מימין, המפלגה הנאצית ומשמאל, המפלגה הקומוניסטית) גרם לאי יציבות פוליטית ולתחושה שהמשטר הדמוקרטי אינו מתפקד כראוי בגרמניה. מציאות זו הקלה על המפלגה הנאצית לקבל את אהדת הציבור הגרמני.
- **הפחד מהתפשטות הקומוניזם** – בשנות השלושים שרר פחד כבד במרכז אירופה ובמערבה מפני השתלטות הקומוניזם על העולם. פחד זה נוצל היטב על-ידי המפלגה הנאצית שהגבירה את התעמולה שלה נגד הקומוניסטים, תוך הדגשה שרק היטלר הוא המנחה הראוי לבלום את "הסכנה האדומה" הנשקפת לגרמניה.

שאלה מספר 2

א. להלן שניים מהצעדים שנקטו הנאצים לביסוס משטרם בגרמניה עד פרוץ מלחמת העולם השנייה:

- **חוקת "חוק ההסמכה"** – בעקבות התחזקות המפלגה הנאצית בבחירות מרץ 1933, הצליחה המפלגה הנאצית להעביר את חוק ההסמכה בפרלמנט. חוק זה העניק לממשלה, כלומר להיטלר, את הזכות הבלעדית לחוקק חוקים – זכות שהייתה שמורה ברפובליקה לפרלמנט בלבד.
החוק סייע לביסוס המשטר הנאצי בכך שהפקיע את סמכויות הפרלמנט והותיר אותו ואת חוקת ויימאר ריקים מתוכן. היטלר ביטל עיקרון חשוב בדמוקרטיה – הפרדת רשויות בדרך ליצור משטר טוטליטרי בו ירוכזו מירב הסמכויות בידי מנהיג אחד. החוק הפך את גרמניה לדיקטטורה חוקית.
  - **איחוד משרת הקנצלר והנשיא בידי היטלר** – לאחר מותו של הנשיא הינדנבורג, החליט היטלר לבטל את הבחירות למשרת הנשיאות ולרכז את כל הסמכויות השלטוניות. הוא הכריז על עצמו "הרייכספיהרר" כלומר, הקנצלר, הנשיא והמפקד העליון של כוחות הצבא. מפקדי הצבא וחייליו נשבעו לו אמונים.
החוק סייע לביסוס המשטר הנאצי בכך שהיטלר הפך להיות הפיהרר – המנהיג הדומיננטי הבלתי מעורער, המרכז בידי את כלל הסמכויות במדינה.
  - **תהליך האחדה** – היטלר ביקש ליצור אחדות והתאמה בין עקרונות האידיאולוגיה של המפלגה הנאצית לבין מוסדות המדינה והאומה הגרמנית. במסגרת תהליך זה הותאמו כלל הארגונים הקיימים להשקפות המפלגה הנאצית או פורקו בשל הגדרתם כמנוגדים להשקפת עולמה של המפלגה.
אחת הפעולות שסייעה לביסוס המשטר הנאצי במסגרת תהליך זה הייתה ביטול הפדרציה הגרמנית – במסגרת זו ביטל היטלר את הפדרציה בגרמניה שאפיינה את רפובליקת ויימאר. הוא ביטל את הפרלמנטים האוטונומיים המקומיים בכל מדינה בגרמניה ומינה בכל אחת מהן מושלים מטעמו. בדרך זו הבטיח היטלר את השלטון הריכוזי של הנאצים במדינות גרמניה.
- צעדים נוספים:** הוצאתן מחוץ לחוק של המפלגות הפוליטיות, מאבק הנאצים בכנסיות, מעורבות ישירה של המפלגה בתחום החינוך והתרבות, הפעלת טרור כנגד כוחות יריבים או תכנית ארבע השנים.

ב. על פי עיקרון הסדר החדש באירופה בקשו הנאצים לכוון סדר חברתי, פוליטי ותרבותי חדש על פי עקרונות האידיאולוגיה הנאצית. להלן צעדים שנקטו בקידום הסדר החדש באירופה בפרוץ מלחמת העולם השנייה ועד יוני 1941:

- **עבודות כפייה** - במהלך המלחמה הועברו מפולין, מרוסיה ומארצות כבושות אחרות כשבעה מיליון עובדי כפייה כדי לשרת את הכלכלה של הרייך הגרמני. הם הועסקו בתנאים קשים ביותר בתעשייה, במכרות, בכבישים ובשדות. סלאבים, שבויי מלחמה, יהודים ואחרים נתפסו והוסעו בתנאים קשים לגרמניה. צעד זה קידם את עיקרון "הסדר החדש" בכך שהביא למימוש של תורת הגזע הנאצית. על פי תורה זו מטרתם של הגזעים הנחותים לשרת את "גזע האדונים" הארי.
- **הגדלת "מרחב המחיה" של הגזע הארי** – במהלך המלחמה העבירו הגרמנים בכפייה אוכלוסיות שונות, לפי קריטריונים לאומיים גזעניים, כדי לאפשר יישוב של גרמנים במקומם. עם חלוקת פולין יישבו הנאצים אוכלוסייה ארית במקום אוכלוסייה פולנית. צעד זה קידם את "הסדר החדש" בכך שיצר אפשרות לגרמנים להתיישב במקומות נוספים מעבר לתחומי גרמניה, תוך גירוש האוכלוסייה המקומית והעברת הנכסים שלה לידיים גרמניות. צעד זה מימש את עיקרון "מרחב המחיה" לפיו גזע האדונים ראוי לשטח רחב ידיים וכן זכותו הבלעדית לקחת לעצמו נכסים של גזעים נחותים ממנו.

שאלה מספר 3

א. שלושה מקשיי החיים בגטו עד תחילת ביצוע הפתרון הסופי:

- **הצפיפות** – הגטאות הוקמו במכוון בשכונות המוזנחות ביותר בערים ובאזור שהיה קטן מלהכיל את האוכלוסייה שהצטופפה בתוכם. יתרה מזו, הצפיפות רק הלכה והחריפה מידי יום והפכה את החיים לבלתי נסבלים.
- **הרעב** - בגטו שר רעב כבד. היהודים קיבלו פחות מ-10% מתצרוכת המזון המינימלית לאדם מבוגר, כלומר לא יותר מ-200 קלוריות ביום.
- **הקור העז** הקשה על החיים בגטו וזאת בשעה שהיה מחסור באמצעי הסקה. רבים השתמשו ברהיטים ישנים, חלקי בתים ואפילו עצים על מנת להתחמם.
- **קשיי פרנסה** - ריכוזם של היהודים בגטו הביא לניתוקם מן העולם החיצון. רוב הגטאות נסגרו והותירו את היהודים מחוסרי פרנסה ומחוסרי יכולת להשיג מוצרי צריכה.
- **איסור על פעילות חינוכית- תרבותית-דתית** – הנאצים אסרו על כל מסגרת חינוכית כמו בתי ספר וגני ילדים. כמו כן, הם גזרו גזרות אנטי דתיות כמו איסור תפילה בציבור.

ההשפעות של הקשיים על המשפחה היהודית:

- **התפוררות התא המשפחתי** – הרעב פגע מאוד בחינוכותם של בני האדם ואף בליכוד התא המשפחתי כיוון שיצר ויכוחים משפחתיים לגבי חלוקת מזון. התא המשפחתי התפורר שהרי האבות יצאו למחנות עבודה והאימהות נאלצו לדאוג לקיום היומיומי ולהשגחה על הילדים.
- **שינוי המדרג בתוך המשפחה** – אחד הפתרונות למצוקת הרעב הייתה הברחת מזון לתחומי הגטו. רוב ההברחות נעשו על ידי הילדים עצמם. כך, ההורים שהיו המפרנסים והמחנכים מחוץ לכותלי הגטו הפכו תלויים בילדיהם. כך הורים רבים איבדו חלק ניכר ממקור סמכותם מול ילדיהם.

ב. בגטאות פעלו מספר גופים שמטרתם הייתה לסייע בניהול שגרת חיים נורמאלית במציאות לא נורמאלית, להלן

כמה גופים מרכזיים:

- **ועדי הבתים**: ארגונים שצמחו מלמטה, מתוך תושבי הגטו ולא מתוקף הוראת היודנראט. ועדים אלו צמחו בבתיים בהם גרו מאות אנשים, על בסיס התנדבותי, שרצו בקיום הסדר בבתי המגורים הצפופים.
ועדי הבתים הקלו על ההתמודדות עם החיים בגטו ביצירת שגרה נורמאלית במציאות הקשה בגטו. המתנדבים שמרו על הילדים, שעה שבני משפחותיהם יצאו לעבודה. הם ארגנו פעולות ניקיון כדי למנוע התפשטות של מחלות, הם אספו ספרים במטרה להעסיק את תושבי הבתים פעילויות חינוכיות מקומיות ודאגו למטבחים המשותפים.
- **מוסדות רפואה**: בגטאות הגדולים מימן היודנראט את אחזקת שירותי הבריאות והסיעוד. בגטו לודז', לדוגמה, פעלו חמישה בתי חולים ומרפאות. רופאים רבים התנדבו לטפל בחולים ובמקרים רבים אף שילמו לתרופות בכסף.
בשל הרעב והצפיפות התפרצו מחלות בגטו. מוסדות הרפואה הקלו על ההתמודדות עם מצב זה וסייעו בהצלת חיים.
- **מוסדות סעד**: בתחום זה הוקמו בגטאות מטבחים ציבוריים שסיפקו אלפי ארוחות לנוזקים, בתי יתומים למי שהוריהם נלקחו למחנות העבודה, כמו כן הסעד כלל גם מציאת מקום לגור לאלפי הפליטים. מי שארגן פעולות אלו היה בראש ובראשונה היודנראט, אולם בצדו פעלו ארגוני עזרה נוספים כמו הארגון שפעל בגטו ורשה בשם "העזרה העצמית היהודית".
- **הצנטוס**: ארגון רב-הפעלים לטיפול בילד היהודי, עסק בעיקר בהגשת עזרה לילדים וארגן רשת של מוסדות-חינוך ומטבחי-ילדים, ששימשו גם כבתי-ספר מוסוויים_הפעילות כללה הקמה של 30 בתי יתומים. בין מוסדות אלו הייתה גם הפנימייה של המחנך/סופר יאנוש קורצ'אק.
- **בתי ספר בגטאות**: כמעט בכל הגטאות התקיימה מערכת חינוך גלויה או מחתרתית. עד ל-1941 הרשו הגרמנים את קיומם של בתי ספר, ואלה הוחזקו על-ידי היודנראט. משסגרו הגרמנים את בתי הספר, הם ירדו למחתרת. עקב המחסור במקומות לימוד, נוצרו קבוצות לימוד בעליות גג, בבונקרים, במרתפים וכו'.

קיומם של בתי הספר סייע לנוער ולילדים לשמור על שגרת חיים וניהול חיים בקבוצה, בתוך המציאות הקשה בתוך הגטו.

- **היודנראטים, ותנועות הנוער** נחשבים גם הם כגופים מסייעים.

היודנראטים-

- **ארגון עזרה רפואית** – היודנראטים השתדלו כמיטב ויכולתם להרחיב את שרותי הרפואה על-ידי הברחת תרופות והקמת קופות חולים ומרכזים רפואיים.
- **הם הפעילו תושייה רבה אלתור באמצעות פתרונות למצוקת הציוד והמזון המועט שהנאצים היקצו** – למשל בגטו ווילנה הם הקימו בית חרושת ליצור קמח ועמילן מקליפות תפוחי אדמה, סבון מעצמות סוסים וסירופ וסוכריות מתפוחי אדמה. בנוסף, הם פעלו להקמת בתי יתומים, מטבחים ציבוריים ובתי תמחויי שסיפקו ארוחות לילדים יתומים ולאילו שהוריהם גורשו למחנות עבודה. מדיניות ההרעבה של הנאצים הביאה את היודנראטים לתת יד להברחת מזון לגטו.
- **שתדלנות ותושייה אל מול המפקדים הנאצים** – לעיתים קרובות פנו ראשי היודנראטים אל השלטונות הגרמניים בבקשה להפחית את הקנסות, לבטל את הגזירות ולהגדיל את הקצבת המזון. לא פעם נאלצו היודנראטים לאסוף את כספי הקנסות מעשירי הגטו ונאלצו בתמורה לשחררם מעבודות כפיה. במדיניות זו העלו היודנראטים את זעמם של שאר תושבי הגטו.
- **הם עשו מאמצים רבים להביא לפרנסה בקרב תושבי הגטו ושיכנעו את הגרמנים להקים בגטאות מפעלי ייצור כתרומה למאמץ המלחמתי.**
- **פעילות דתית תרבותית**
- **הקפדה על הסדר הציבורי בגטו** – היודנראטים אכפו את החוקים בגטו, תוך ניסיון לצמצם את הפגיעה ביהודים עד כמה שניתן. לצורך כך הם נעזרו במשטרה היהודית שהייתה מעין זרוע ביצוע גם של הגרמנים וגם של היודנראטים. המשטרה היהודית עסקה בפעול באיסוף קנסות החרמת רכוש וחפצים. (בתקופת הפיתרון הסופי הם היו האחראיים לשלוח ולאיסוף את היהודים לעבודות כפיה ולמחנות ההשמדה).

תנועות הנוער

תנועות הנוער היוו מסגרת חברתית רעיונית תומכת שסיפקה מפלט מהמציאות הקשה, מהייאוש, המחסור וחוסר הוודאות במציאות בה חיו הילדים בגטו. כלומר, תנועות הנוער יצקו תוכן ומשמעות לחיי הצעירים ותרמו להישרדות הרוחנית וזקיפות הקומה של הצעירים. הקן היה המקלט היחיד שבו ניתן לשוחח ולשתף את כלל החברים במועקות ובמצוקות היומיומיות.

תנועות הנוער נטלו על עצמם להקים מסגרות חינוך חשאיות, שם לימדו המדריכים הצעירים את ילדי הגטו חוגי לימוד בנושא ארץ-ישראל, מורשת יהודית ואף הכשירו בני נוער לקראת עלייה עתידית לארץ-ישראל – כל זאת בנוסף להוצאת עלונים ועיתונים יומיים. כך הם סייעו לחבריהם להתמודד עם המציאות הקשה בשעה ששאר המסגרות המסורתיות הקלאסיות (תא המשפחה וההורות ובתי הספר) התפרקו ולא תיפקדו.

תפקיד חיוני נוסף היה העברת מידע חיוני ועיתונות מחתרתית בין גטו לגטו באמצעות קשרים וקשריות- כל זאת בנסיבות קשות של חיי ניתוק מן העולם החיצון. פעילותם המרובה של תנועות הנוער אל מול חוסר התיפקוד של חברת המבוגרים, מוסברת בעובדה שאנשי תנועות הנוער היו לרוב אנשים צעירים מאד ועקב כך משוחררים מן הנטל הכבד של אחריות למשפחה. בנוסף אנשים בגיל צעיר נכונים יותר מן האוכלוסייה הבוגרת להעזה מחשבתית ולחיפוש אחר פתרונות קיצוניים, גם כאשר הם אינם מביאים לפתרון הבעיה.

פרק 2

שאלה מספר 4

א. המיוחד במניעים של הלוחמים היהודים בצבאות בעלות הברית

- היהודים היו חדורים רגשי נקמה בנאצים בעיקבות ידיעות הרצח כלפי יהודים.
- ליהודים היו רגשות פטריוטים - נאמנות למדינה בה הם חיו: בשונה מהחיילים האחרים, הלוחמים היהודים לא יכלו להרשות לעצמם להכנע וללכת לשבי וכן לא לערוק לשירות הנאצים. החיילים היהודים נשאו נאמנים למדינתם (בקטע ישנה התייחסות לצבא ברה"מ- הצבא האדום).

דוגמאות לצבאות שאליהם הצטרפו היהודים: בריטניה, פולין, ארה"ב.

ב. הסיבות שחברי תנועות הנוער הם אלו שיזמו והובילו את המרידות ברוב הגטאות:

- חברי תנועות הנוער היו יסוד מלוכד עוד לפני המלחמה והתלכדו מאד במהלכה. הם המשיכו לנתח ולחיות את המציאות על-פי תפיסותיהם הרעיוניות והתרבותיות ולא יישרו קו עם החשיבה הרציונלית של המבוגרים והיודנראטים. יתרה מזו, הם האמינו באידיאולוגיות מהפכניות אשר שאפו לשנות את החברה ולכן הם מחו והתעמתו עם המבוגרים שנתפסו בעיניהם כמשלים את עצמם באמצעות אסטרטגיית "עבודה כהצלה". חברי תנועות הנוער הבינו שאין דרך חלופית ולכן הם היו הראשונים ליטול את נס המרד, לקבל עליהם את עול האחריות לפעול בשם כלל תושבי הגטו תוך סיכון התושבים במוות והכל בשם הרעיונות בהם הם האמינו.
- חברי תנועות הנוער היו צעירים, נועזים ללא מחוייבות למשפחה ולכן היו נכונים להסתכן, להקריב את עצמם ואת חייהם למען האידיאלים בהם הם האמינו. הם חונכו להקרבה ולנאמנות לעקרונות כערכים עליונים. לעומת זאת המבוגרים והיודנראטים נשאו באחריות כבדה למשפחתם ולכלל הציבור (ראה דילמות של היודנראטים) ולכן הם נמנעו מלנקוט בפתרונות קיצוניים ובלתי שגרתיים כפי שהציעו אנשי תנועות הנוער.
- לחברי תנועות הנוער היה את אומץ והכוח לראות את הצפוי, לומר אותו בקול ולתבוע מעצמם ללכת בדרך האמת הפנימית שלהם. הם ויתרו על הצלתם האישית על-ידי בריחה או מסתור והדגישו את הכלל ולא את עצמם. הם הדגישו את כבוד העם היהודי, את כבוד התנועה, את המשך המאבק והאמינו שחלק מהציבור בגטו להגיע לחוף מבטחים בארץ ישראל.

מטרות המרד בגטאות

- המורדים ביקשו למות בכבוד – לא ללכת כצאן לטבח, כדברי אבא קובנר ולהיזכר כגיבורים אשר נאבקו בגבורה - מעטים מול רבים.
- המרד ביטא את ההתנגדות לאקציות אותן ערכו הגרמנים ובמהלכן נאספו יהודים לקראת השמדה.
- באמצעות המרד ביקשו היהודים להמנע מלהיות כתם בהיסטוריה של עם אשר לא נאבק על כבודו וליצור תהודה מחוץ לגטו בקרב שאר היהודים.
- כמו כן ביקשו המורדים לנקום את דם אחיהם שמתו בגטו ומחוצה לו.

שאלה מספר 5

א. ההסברים ליחס התושבים המקומיים אל היהודים:

- **מסורת אנטישמית (מסורת גזענית)** – אנטישמיות שהתקיימה במקום וחוזקה על-ידי התעמולה הנאצית "חיסנה" את הציבור מפני גילויי אהדה ליהודים.
- **דרגת הכיבוש הגרמני / פחד מפני הגרמנים**
- **זיהוי יהודים עם הקומוניזם השנוא**
- **מצוקה בשל המלחמה** – תושבי המדינות הכבושות סבלו בעצמם מן המלחמה. היה עליהם להתמודד עם המפלה, המחסור במזון, מאסר של מכרים וקרובים, חיים בצל הכיבוש הנאצי ועוד. כל אלה גרמו להם לראות במצבם של היהודים דבר שולי, ועל כן הם גילו אדישות למצבם.
- **חמדנות לרכוש היהודי** – היו באוכלוסייה אנשים שרצו לקבל לידיהם חלק מהרכוש המופקע של היהודים: עסקים, מפעלים, אדמות.
- **מיקום גאוגרפי של המדינה** – למיקום הגאוגרפי הייתה השפעה על אפשרות הבריחה.
- **מספר היהודים** – ככל שמספר היהודים במדינה היה רב יותר, כך הצלתם היתה קשה ומסובכת.

ב. המניעים של חסידי אומות עולם

- דרך לבטא את התנגדותם לכיבוש ולאידאולוגיה הנאצית.
- היכרות מוקדמת עם היהודים אותם הצילו.
- מניע אנושי – אנשים אלו לא היו מסוגלים לעמוד מנגד ולראות את גורלם של היהודים, ללא תגובה.
- אמונה דתית – הצלת נזקקים כמניע מוסרי-דתי.

דילמות של חסידי אומות עולם

1. סכנת חיים אישית ומשפחתית אל מול ערכים מוסריים/אנושיים ו/או התנגדות לכיבוש הנאצי.
2. מסורת אנטישמית/פחד מהגרמנים אל מול אמונה דתית/ היכרות מוקדמת עם היהודים.

שאלה מספר 6

א. ההחרפה ביחס הנאצים אל היהודים עם הפלישה לברה"מ.

ביטויי ההחרפה:

עם הפלישה לברה"מ (יוני 41) הנאצים החלו במסע הרג המוני בקרב היהודים במקום באמצעות שיטת בורות הירי.

כלומר הפתרון הסופי- השמדת יהדות כלל אירופה החל בברה"מ ומכאן ההחרפה ביחס של הנאצים כלפי היהודים באירופה. עד אז לא היתה נהוגת שיטת הרצח ההמוני.

להלן הסיבות להחרפת היחס כלפי היהודים = הסיבות לתחילת ההרג המוני בברה"מ:

- **גורם אידיאולוגי** – המשטר הנאצי ראה במלחמה בברית-המועצות כמאבק אידיאולוגי – כלומר מאבק כנגד השקפת עולם המנוגדת לזו שבה האמינו הנאצים וככזו המהווה סכנה לכלל המין האנושי. לכן, ביקשו הנאצים למוטט את המשטר הקומוניסטי אשר שאף להתפשטות וזאת באמצעות מסע צלב – מסע הכחדה. בעיני היטלר, נתפסו היהודים כמייסדיה (קארל מרכס – הוגה רעיון הקומוניזם) וכמוביליה (טרוצקי – מפקד הצבא האדום) של המשטר הקומוניסטי המאיים. לכן, על מנת לעקור משטר זה מן השורש יש לחסל את יהדות ברית-המועצות.
- **גורם פונקציונאלי** – אל היחידות הקרביות שפלטו לברית-המועצות במסגרת מבצע ברברוסה נלוו ארבע יחידות גדולות של ה-S.S שנקראו בשם עוצבות המבצע. עוצבות אלו הוכנו מראש לתפקידם וקיבלו הנחיה מפורשת להשמיד את היהודים בברית-המועצות באזור פעילותן, כחלק מתפקידם לטהר את שטחי הכיבוש מאויבים אידיאולוגיים שבאוכלוסייה האזרחית (יהודים וקומוניסטים). עוצבות המבצע הופעלו אמנם כבר בסיפוחה של אוסטריה טרם המלחמה ובמערכה על פולין אולם, בשונה ממבצע ברברוסה, הן הופעלו לתקופה קצרה בלבד והיוו חלק מן הפיקוד הצבאי וזאת לעומת פרק הזמן הבלתי מוגבל של יחידות אלו בברית-המועצות והעובדה שבמבצע ברברוסה היו יחידות אלה כפופות ל-S.S.
- **גורם נסיבתי** – בניגוד לשני טיעונים הראשונים שהוצגו בסעיפים הקודמים, החל הפתרון הסופי בברית-המועצות כתולדה של תהליכים מקומיים בהתחשב בנסיבות בהן פעלו יחידות עוצבות המבצע בברית-המועצות: כלומר, על-פי גישה זו לא ניתנה ליחידות עוצבות המבצע בברית-המועצות הוראה מפורשת להתחיל בהשמדה יהדות ברית-המועצות, אלא ההשמדה החלה כפתרון יזום של המפקדים במקום כתוצאה מהריחוק הגיאוגרפי מגרמניה והמצוקה בה נתקלו יחידות אלו עם היווספן של מיליונים של יהודים תחת אחריותם. מכיוון שרעיון של הגירה או סגירה המונית בגטאות לא היה רלוונטי, בשל מצוקת המלחמה וגודלן

של הקהילות היהודיות, עלה רעיון ההשמדה באמצעות בורות ירי בקרב אחד המפקדים כפתרון למצוקה זו. מבצע ההשמדה זה התגלגל כמו כדור שלג בקרב יחידות עוצבות המבצע ורק לאחר מכן הוא קיבל אישור רשמי מן השלטונות בברלין.

ב. מה אפשר ללמוד מהרכב המשתתפים בוועידת ואנזה

בוועידה השתתפו גופים אזרחיים- כלכליים - בירוקרטיים וגופים צבאיים (אין צורך לציין אותם).

- עובדה זו מעידה על מדובר במירכוז של הגופים הממשלתיים לשם הצלחת המבצע ויעילותו.
- ההשמדה הטוטלית והגלובלית חייבה שיתוף פעולה מצד מוסדות רבים וחוגים רחבים באוכלוסייה: יחידת המנהל בראשותו של אייכמן, פקידי ממשלה שתאמו את הגירוש למחנות ההשמדה ופיקחו על ניצול חפצי הערך של הקורבנות, פקידי רכבת שהיו אחראיים להובלת המגורשים, מפעלי תעשייה רבים שניצלו את כוח האדם היהודי ואחרים אשר הוטל עליהם לבנות אתרי השמדה ומתקני השמדה חדישים ויעילים (תאי גזים ומשרפות).

במה מבטאת ועידה זו את ההחרפה בפתרון הסופי מאפיין נוסף של הפתרון הסופי, לצד גלובליות וטוטליות, הוא המירכוז. מדובר במירכוז של הגופים הממשלתיים לשם הצלחת המבצע ויעילותו.

במה מבטאת ועידה זו את ההחרפה בפתרון הסופי:

- הוועידה ייעלה את מבצע הפתרון הסופי שיכללה אותו והיתה שלב הכרחי בהפיכת הפתרון הסופי למבצע בקנה מידה כלל אירופי. בעקבות ועידת ואנזה הפך הפתרון הסופי לטוטלי, שיטתי ותעשייתי. נערך תיאום מדויק בין הגופים על מנת להביא ליעילות מקסימלית בהשמדה.
- הטוטליות באה לידי ביטוי בהחלטה להשמיד את כלל יהדות אירופה עד האחרון שבהם כולל יהודי בריטניה שלא נכבשה והקהילות הקטנות ביותר של יהודים, אלבניה ו-1300 יהודי נורווגיה.
- הנאצים נקבו במספר המוערך של הקהילות היהודיות בכל ארץ וארץ באירופה אשר יועדו להשמדה – דבר המעיד על ההיקף הרחב של ההשמדה ועל כוונותיהם להשמיד את כלל היהודים עד האחרון שבהם ובסך הכל 11 מיליון.
- בוועידה הוצגה טבלה ובה הנתונים הבאים:
  - הטוטליות של הפתרון הסופי – השמדה עד היהודי האחרון – אפילו של קהילות קטנות כמו 200 יהודי אלבניה ו-1300 יהודי נורווגיה – שוב, עד היהודי האחרון. ההגזמה במספר יהודי ברית-המועצות נועדה לשם יצירת דמוניזציה של הציבור היהודי שם.
  - הפתרון הסופי אמור לכלול גם את היהודים ממדינות גרורות אשר שיתפו פעולה עם הגרמנים כמו רומניה והונגריה.
  - בנוסף, נכללו ברשימה יהודי בריטניה – מדינה שהנאצים לא הצליחו להכריע עד כה.
  - ביטוי לגלובליות הוא הכללתם של יהודי צפון אפריקה כחלק מיהודי צרפת.
  - הפתרון הסופי אמור לכלול גם את היהודי המדינות הניטרליות כמו ספרד, שוויץ ואירלנד.

א. הדובר בקטע המקור הראשון הוא מנחם בגין, מפקד האצ"ל.

המאבק הרצוף - חסידי המאבק הרצוף היו מיעוט ממחנה הפועלים, המחנה הרוויזיוניסטי בתוכם אנשי האצ"ל וכן ארגון הלח"י. חוגים אלה רצו שהמאבק יימשך ברציפות, עד שהבריטים ישנו את מדיניותם. מאבק לא רק בדרך של העפלה והתיישבות, אלא גם במאבק מזוין יזום. אותם חוגים סברו כי למאבק הצמוד אין סיכוי להשפיע, לא על הבריטים ולא על דעת הקהל בעולם. רוב חסידי המאבק הרצוף הסתייגו מן הטרור של הארגונים הפורשים (אצ"ל ולח"י), אך האמינו שיש לנקוט במאבק כל הזמן, ללא קשר למקרה זה או אחר.

הטיעונים שמעלה מנחם בגין הם:

1. קיום מאבק רצוף יחייב את הבריטים להיערך מחדש בארץ-ישראל, עובדה שתצריך הגברת הכוחות בארץ ובכך הכבדה נוספת על תקציבה של בריטניה שגם כך נתון בקשיים חמורים כתוצאה מנזקי המלחמה וצרכי השיקום. ובעקבות כך תגבר הביקורות הקיימת בלאו הכי בקרב דעת הקהל הבריטי ויזרו את סיוע המנדט. בנוסף לאחר המלחמה נוצרה תלות גדולה של בריטניה בארצות הברית. טיעון זה בא לידי ביטוי בקטע המקור באופן הבא: "... הבריטים תלויים בפת לחמם בארצות הברית, וכבר אינם חופשיים לעשות בנו ככל שיעלה על נפשם..."
2. ההנחה הייתה כי אין כל סיכוי להדברות עם בריטניה, לכן יש לצאת למאבק שיכביד על בריטניה מבחינה צבאית וכלכלית. לטענת מנחם בגין, מפקד האצ"ל, המלחמה היא מלחמת שחרור משלטון ברוטאלי שמטרתו שיעבוד. לכן אין טעם לדבר איתו אלא יש להפילו בכוח הזרוע. רק מלחמה ממשית תוכל להשפיע על דעת הקהל העולמית, ולשכנע כי השלטון הבריטי אכזרי, ואין ברירה אלא לנצחו בכוח.

טיעונים אלה באים לידי ביטוי בקטע המקור באופן הבא: "...אך בכל פעם שהבריטים נתקלים בהתקפות חזקות או תכופות מדי, הם מתחילים לחפש מוצא. ההיסטוריה וההווה מלמדים אותנו כי אם נצליח לשבור את היוקרה הבריטית בארץ ישראל, יישבר השלטון הבריטי..."

כמו כן מתייחס מנחם בגין להשפעת דעת הקהל העולמית באופן הבא: "...ההתקפות שלנו זכו לפרסום רב באמריקה וברחבי העולם כולו, ואנו מעוניינים שיותר ויותר אנשים יתעניינו בכל המתהווה בארץ ישראל..."

ב. בן גוריון התנגד לדרכו של בגין וטען שהטרור בו אנו נוקטים גורם לנוזק רב יותר ליישוב היהודי מאשר לבריטים. הוא טוען כי היישוב היהודי אינו יכול להרשות לעצמו להקריב קורבנות כפי עושים הבריטים כאימפריה שהרי היישוב היהודי זקוק לנוער לשם בניית הארץ.
על מה הסכימו שניהם:

1. שניהם ביקשו לבטל את הספר הלבן השלישי כלומר להאבק בגזירות ההעפלה וההתיישבות.
2. שניהם ביקשו לסיים את שלטון המנדט הבריטי ולקדם את ריבונותם של היהודים במולדתם דהיינו הקמת מדינה עצמאית במולדת.

שאלה מספר 8

א. להלן החלטת כ"ט בנובמבר:

1. סיום המנדט על ארץ ישראל- המנדט הבריטי יסתיים לא יאוחר מה- 1 באוגוסט 1948. בריטניה מתחייבת להוציא את צבאה מארץ ישראל לא יאוחר מיום סיום המנדט, ולהקצות שטח בנמל יפו לקליטת ניצולי שואה.
  2. חלוקת ארץ ישראל- חודשיים ממועד סיום המנדט הבריטי על ארץ ישראל תקומנה שתי מדינות. מדינה יהודית עצמאית על 55% משטח הארץ (בתחילת הדיונים נקבעו 62% אך בהמשך צומצמו לטובת הערבים) ומדינה ערבית על 45% משטח הארץ. בכל אחת מן המדינות תקום ממשלה זמנית עד לכינון מוסדות נבחרים. לאחר עצמאותן תוכלנה המדינות להצטרף לאו"ם.
  3. הפיכת ירושלים לעיר בינלאומית- ירושלים תהייה עיר בינלאומית בחסות האו"ם. השפות הרשמיות בעיר תהיינה עברית וערבית, העיר תהייה ניטרלית ומפורזת מכוחות צבא, להוציא כוחות משטרה שיגויסו מחו"ל ויגנו על הסדר הציבורי ועל המקומות הקדושים לדתות.
  4. איחוד כלכלי של הארץ- נקבע ששתי המדינות תשתפנה פעולה בתחום הכלכלי ויהיה מטבע אחד משותף.
  5. שתי המדינות יגישו בקשה להצטרף לאו"ם.
- מנהיגי היישוב היהודי-מנהיגי היישוב, כמו שרת וויצמן, הביעו תמיכה בהמלצת הרוב, אך הסתייגו מהליקויים בהצעה ומה"חורים", אשר יוצרים קושי למדינה היהודית העתידית, כך למשל:**
- הם ראו סכנה ביטחונית באזורים שבין עמק בית שאן לעמק יזרעאל בשל נוכחות הערבים במקום.
  - מנהיגי היישוב אף הביעו התנגדות לירושלים בינלאומית.

היתרונות מנקודת מבט של היישוב:

1. למרות הליקויים לראשונה ישנה הכרה בינלאומית בקשר ההיסטורי של היהודים לארץ ישראל, ולמעשה לראשונה במפורש מובעת הכרה ב"מדינה יהודית".
2. הקמת מדינה תאפשר פתרון של בעיית העקורים באירופה. מובן שהעלאה המונית של יהודים אף תחזק את כוחו של היישוב היהודי שזקוק לכוח אדם בעיצומה של מלחמת העצמאות.

ב. ההחלטה על ההכרזה נבעה ממספר שיקולים :

1. **הזדמנות בלתי חוזרת** - הייתה שאיפה למלא את החלל הריק שייווצר כתוצאה מעזיבתם של הבריטים את הארץ. הייתה תחושה שדחייה של ההכרזה תהיה בגדר החמצה לדורות כלומר "עכשיו או לעולם לא". בן גוריון היה מודע לכך שמדובר בהזדמנות היסטורית יוצאת דופן והוא הבין את גודל השעה.
2. **העלאת המורל של הלוחמים** - היישוב ספג מספר מכות קשות כמו הפגיעה בשיירות, ובעיקר נפילתו של גוש עציון. נוצרה ביישוב ובקרב הלוחמים תחושה של אבדן שליטה. הכרזה עשויה הייתה להעניק דחיפה מורלית ללוחמים ולספק מטרה נוספת להילחם עברה.
3. **גיוס חובה** - ההכרזה על הקמת מדינה יהודית עצמאית תאפשר הפעלת גיוס חובה וארגון של הכוח הצבאי. כלומר מעבר מיחידות שמבוססות על התנדבות, לצבא שבנוי על חוק מדינה.
4. **חיזוק הלגיטימיות הבינלאומית** - ההכרזה תיצור מצב, שבו התקפה מצד מדינות ערב תחשב לפגיעה במדינה ריבונית עצמאית.

יחד עם זאת, בעצם ההכרזה על הקמת מדינה יהודית היו מספר סיכונים :

1. **הרחבת מעגל הלחימה** - הכרזה על הקמת מדינה יהודית עצמאית תוביל לפלישה של צבאות ערב הסדירים וספק אם הכוח היהודי הלוחם יצליח להתמודד מולם.
2. **חוסר תמיכה של ארצות הברית** - מנהיגי היישוב ידעו שבשעת מלחמה לא יתקבל סיוע מארצות הברית אשר אף איימה להקפיא את כספי הסיוע ולמנוע אספקת נשק ותחמושת וזאת משום שלא רצתה להסתבך בעימות על רקע המלחמה הקרה.
3. **סכסוך פנימי** - ההכרזה הייתה עלולה ליצור מצב של פילוג וסכסוך בקרב אנשי היישוב בארץ וזאת לאור העובדה שלא כולם היו מוכנים לקבל את מרותו של דוד בן גוריון.

א.

- ישראל התקשתה להתמיד במאמץ המלחמתי הממושך מאחר והיא ספגה אבידות רבות והתקשתה לממן את ההוצאות האדירות של המלחמה.
- היא ביקשה להפנות את תקציביה ומשאביה לקליטת עולים ולביסוסה של המדינה הצעירה. בן גוריון העריך כי הפסקת המלחמה והסדרי השלום עם מדינות ערב חיוניים לפריחת ישראל. ישראל זקוקה לסיום המלחמה לצורך קליטת אלפי עולים שהגיעו מאירופה ומארצות האסלאם.
- קושי נוסף קשור בעובדה שהיישוב היה מפוצל למחתרות ובעת הקמת צבא אחד הכפוף למרות לאומית נתקל בן גוריון בקשיים שונים לפרק את המחתרות ביניהם התנגדותו של הפלמ"ח לפירוק:
בספטמבר 1948 הודיע בן גוריון למטה הכללי על ההחלטה לפרק את הפלמ"ח, וכי אין לגייס עוד לשורותיו גרעינים של תנועות נוער חלוציות, לאלה הוצעה מסגרת חלופית: חיל הנח"ל שהיה בשלבי הקמה ראשונים.
הפירוק בוצע הלכה למעשה בהודעתו של הרמטכ"ל למפקד הפלמ"ח, כי קיום מטה נפרד של הפלמ"ח יוצר כפילויות הפוגעות ביכולתו המבצעית של צה"ל. ההחלטה עוררה ויכוח. המצדדים בפירוק טענו כי אין צורך במטה מבצעי המשמש למעשה צבא בתוך צבא. צה"ל הוא צבא העם כולו. ואילו המתנגדים טענו שלאור ניסיון המבצעי של יחידות הפלמ"ח, עליהן להמשיך ולשמש כעוצבות נפרדות שיפעלו בתוך צה"ל, גם כדי להעביר את המורשת הייחודית של לוחמיו לדורות הבאים.
- ראשי הפלמ"ח וראשי מפ"ם ערערו על החלטת בן גוריון, הם ניסו לגייס לעמדתם גופים נוספים, אולם הסתבר שלהחלטת בן גוריון יש רוב, הוויכוח חרג מגבולות צה"ל והפלמ"ח. באוקטובר הורה בן גוריון להוציא לפועל את הוראת הפירוק, וב-7 בנובמבר קיים הפלמ"ח את ישיבתו האחרונה.

ב. יעדי מדינות ערב- המניעים לפלישה:

- חיסול קיומה של מדינת ישראל כמדינה מתוך התנגדות עקרונית לתכנית החלוקה.
- שאיפות להתרחבות טריטוריאליות. **שיקול נוסף שהוביל לפלישה היה סיכול תכניתו של המלך עבדאללה הירדני לפלוש לארץ-ישראל ולספח חלקים מארץ-ישראל המערבית.** מדינות ערב ביקשו למנוע מן הירדנים להשתלט על ארץ ישראל באמצעות פלישה מסכלת **ולמעשה להרחיב את אזורי השליטה של כל מדינה.**
- שיקולים פוליטיים פנימיים של שליטי מדינות ערב. אלו היו נתונים ללחץ כבד מצד דעת הקהל הערבית שביקשה לסייע לערביי א"י במאבקם לעצמאות.

יעדי המדינה היהודית בהתייחסות לפלישת מדינות ערב:

- המדינה היהודית ביקשה לשמור על עצם קיומה כמדינה עצמאית המסוגלת להגן על קיומה ועל בטחון תושביה באמצעות בלימת פלישת צבאות ערב.
- מטרה נוספת היתה לשמור על האזורים שיועדו למדינה היהודית על פי תכנית החלוקה ובהמשך התרחבות / כיבוש שטחים נוספים ממניעים בטחוניים (תפיסת משלטים, ודרכים אסטרטגיות) והתיישבותיים-דמוגרפיים (מקומות בהן היתה התיישבות יהודית).

א. שלושה גורמים שסייעו לתהליך הדה קולוניזציה:

- **גורם פוליטי**- מעצמות אירופה איבדו מכוחן בעקבות מלחמות ומאבקי כוח פנימיים. בעולם החלו להתבסס שתי מעצמות על חדשות, ארה"ב וברה"מ. כל אחת משתי מעצמות העל החשדות ניסתה לבסס את אחיזתה והשפעתה באזורים שונים בעולם. לשתיהן היה אינטרס לתמוך במתן עצמאות לעמים השונים, בתקווה שמהלך זה ישרת את האינטרס האזורי שלהן.
  - **גורם כלכלי**- הרווחיות של המושבות ירדה באופן משמעותי. ההיתרונות הכלכליים שהיו לעצמות אירופה במסחר, בתעשייה ובחקלאות מחוץ לאירופה, במושבות, הלכו ופחתו. הן העדיפו לצאת מהאזור.
  - **גורם אידיאולוגי**- עמי צפון אפריקה ואסיה החלו להחשף לרעיונות אירופאים שונים. בדומה לאירופאים הם החלו לגבש תודעה לאומית. השליטה הזרה האיצה את הרצון להשתחרר מהכובש הזר.
- ב. שני גורמים לשינוי לרעה ביחס אל היהודים.

- **שינוי תרבותי**- אחד הביטויים של הדהקולוניזציה היה התרחקות מהתרבות – המערבית שהביאו עמן המדינות הקולוניאליות. היהודים, אשר אמצו בדרך כלל תרבות זו, מצאו עצמם עתה בסביבה תרבותית אחרת, התרבות הערבית שהשתלטה בהדרגה על הוויית החיים בארצות השונות (שפה, לבוש, מנהגים, תרבות).
- **התגברות השנאה ליהודים**- היהודים זוהו כאמור כתומכי המשטר הקולוניאלי התוצאה הייתה העמקת השנאה ליהודים והתגברות הפעילות נגדם. עם זאת היו גם יהודים מעטים שתמכו בתהליכי הדה קולוניזציה מסיבות אידיאולוגיות, האמונה בזכות ההגדרה העצמית. מתוך הנחה שמדינות הלאום שתוקמנה תהיינה דמוקרטיות ותבטחנה את הקיום היהודי בתוכן. המאבק לשחרור לאומי מיתן בשלבים מסוימים מגמות אנטי יהודיות מתוך הנחה של התנועות הלאומיות כי פגיעה ביהודים עלולה לפגוע בתדמיתן ולעכב את השגת העצמאות, אך לאחר השגת העצמאות הותר הרסן ותהליך הרחקת היהודים מהחברה והפגיעה בהם הגיע לשפל חסר תקדים.

מדינה מדגימה תוניסיה

לאחר מלחמת העולם השנייה התחדשה הפעילות החברתית, כלכלית ותרבותית של יהודי תוניסיה. עיתונות יהודית יצאה לאור, יהודים מילאו תפקידים במשרות ציבוריות ומספר רב של צעירים יהודים למד באוניברסיטאות. היהודים הטיבו להבין את התפתחותה של הלאומיות התוניסאית ואת דרישותיה. והם פחדו שמצבם ישתנה לרעה ביום בו תקבל תוניסיה עצמאות. על רקע זה ניתן לראות את הגידול של הפעילות הציונית ואת ההכנות לעלייה לישראל.

שאלה מספר 11

א. כור היתוך

הביטל' כור היתוך 'מתייחס למדיניות ממשלת ישראל בשנותיה הראשונות, ולפיה העולים מתפוצות ישראל יתאימו עצמם לכלל האומה הישראלית המתחדשת שסימלה המייצג הוא דמות הצבר. המטרה הייתה התאמת העולים החדשים, מכל הארצות, למודל היהודי החדש המבטא בתרבותו, בעיסוקיו ובהופעתו את המהפכה הציונית, שעמדה בניגוד לכל מה שהזכיר וסימל את היהודי בגולה. הכוונה הייתה לסלק את חוליי הגלות ולהניח יסודות לחברה יהודית חדשה ובריאה שתקום בארץ ויצירת הזהות הלאומית אחידה. השיח בתרבות הישראלית הדגיש את מוטיב דמות הצבר, הודגשה גבורת הלוחמים והגשמת קיבוץ הגלויות במדינת ישראל.

להלן הסיבות למדיניות כור היתוך:

- תומכיה של גישה זו ובראשם בן גוריון הסבירו כי- במציאות הבטחונית כלכלית של אותה תקופה לא היתה ברירה אלא לנהל מדיניות של כור היתוך שעיקרה יצירת אומה חזקה אשר תוכל התקיים כאומה חזקה בעלת זהות אחידה, ערכים משותפים כמבחן לחוסנה הלאומי של החברה והמדינה.
- יש לזכור כי העולים הגיעו למדינת ישראל ממדינות שונות. כל אחד דיבר שפה שונה, היו לו מנהגים ותרבויות שונות. המטרה היתה ליצור אחידות ולכידות בין כל הקבוצות השונות.
- מטרה נוספת היתה לשלב את העולים במהרה בשוק העבודה ולא ליצור מעמסה כלכלית על המשק הישראלי הצעיר.

ב. מתנגדיה של גישה כור היתוך מדגישים את ההתנכרות וההתעלמות מן התרבויות של העולים ובייחוד של אלו מארצות האיסלאם. כלומר מדיניות כור היתוך הינה כפייה של תרבות חדשהכלפי עולים שהיו נאמנים לתרבותם. כפייה זו יוצרת אם כן תחושות של ניכור ולעיתים התנגדות בקרב העולים.

תהליכים כלליים שהתרחשו במדינת ישראל ובעולם המערבי העמדת היחיד וצרכיו במרכז, החליפה את תחושת החברה המגויסת הנלחמת על עצם קיומה, והאינדיבידואליזם שהחליף את הקולקטיביזם.

1. מגוון אמצעי התקשורת וזמינותם תופעה המאפשרת לעולה לשמור על קשריו התרבותיים עם ארץ מוצאו.
2. מהלך טבעי ההכרה שגם בלי הניסיון להאיץ את קליטת העולים, תוך מספר דורות ישתלבו העולים הצעירים בחברה הכללית, יעשירו אותה ויראו עצמם חלק בלתי נפרד ממנה.

שני ביטויים בסוף שנות העשרים:

1. בתקשורת בישראל פועלים מספר עיתונים בשפה הרוסית כמו וסטי ועוד עיתונים שמיועדים לעולים מאתיופיה. כך יכולים העולים להמשיך ולשמר את שפתם ותרבותם. ישנם אתרי אינטרנט מגוונים, ערוצי טלוויזיה המיועדים לעולים: ערוץ 9 וכן תכניות שיגור מגוונות בכלל השפות.
2. בחינוך עבודות שורשים; ערבי קהילות; ציון מועדים ומנהגים של קהילות שונות; תכניות לימוד המדגישות את התרבויות השונות ואת תולדותיהן.

שאלה מספר 12

א. שניים מהמניעים של סוריה ומצרים לתקוף את ישראל:

1. רצון של סוריה ומצרים להשיב לעצמן את השטחים שאבדו להן במלחמות הקודמות, ואת כבודן שנפגע במלחמת ששת הימים. שתי המדינות ביקשו לנקום בישראל על ההשפלה שחוו במלחמת ששת הימים.
2. מצרים אנואר סאדאת, נשיא מצרים, ראה בפתיחת המלחמה מהלך בדרך למיזם מדיני לנסיגת ישראל מסיני. בשנים שלפני המלחמה נעשו מספר ניסיונות למו"מ מדיני בעיקר בין מצרים לישראל בדבר נסיגה של ישראל מתעלת סואץ, אולם הניסיונות לא עלו יפה. כך למשל התנגדה גולדה מאיר, ראש ממשלת ישראל, לכל נסיגה מקו התעלה וסרבה לנהול מו"מ עם אנואר סאדאת.

ב.

1. בתחום הפוליטי

שינויים במפה הפוליטית. ועדת אגרנט אמנם פטרה את הדרג המדיני מאחריות למחדלי המלחמה, אך תנועת המחאה נגד הממשלה הביאה להתפטרות שר הביטחון משה דיין ולאחריה את התפטרות ממשלת גולדה מאיר. הביקורת הציבורית הנמשכת על הממשלה גרמה למהפך הפוליטי של 1979 בו עלתה לשלטון מפלגת הליכוד ובראשה מנחם בגין.

2. בתחום החברתי- הופעת תנועות מחאה

אנשיהן היו קצינים וחיילים שחזרו מן המלחמה. המוכר ביותר סרן מוטי אשכנזי אשר במלחמה מלא תפקיד של מפקד מעוז "בודפשט" בצפון התעלה, המעוז היחיד שלא נפל בידי המצרים.

תנועות המחאה קיימו הפגנות וקראו להתפטרות הממשלה ואישי מפתח בה.

1. בתחום היחסים הבין לאומיים

הגברת תלותה של ישראל בארה"ב. המלחמה עלתה לישראל סכום של שנת תל"ג (תוצר לאומי גולמי) והחוב החיצוני של ישראל הגיע לממדים כאלה שהיא נזקקה למיליארדי דולרים של סיוע כלכלי אמריקני מדי שנה. עקב המחיר הכבד של המלחמה בנשק והנזק הכלכלי הכבד גברה תלותה של ישראל בסיוע צבאי, כלכלי - ודיפלומטי מצד ארה"ב.

העמקת המתיחות בין ישראל לבין ברה"מ אשר תמכה במדינות ערב.